

MILLIY QADRIYATLAR VA GLOBALLASHUV SHAROITIDA YOSHLAR TARBIYASI: NAZARIY-PEDAGOGIK TAHLIL

Raxmatova Dilfuza Nazarovna
Chilonzor tuman 2-son texnikumi “Tarbiya” fani o’qituvchisi

Annotatsiya: Globallashuv jarayoni dunyo xalqlari o’rtasidagi iqtisodiy, siyosiy va madaniy aloqalarning kengayishiga xizmat qilmoqda. Biroq mazkur jarayon milliy o’ziga xoslik, madaniy meros va an’anaviy qadriyatlarni saqlab qolish bilan bog’liq qator muammolarni ham yuzaga keltirmoqda. Ayniqsa, yosh avlod tarbiyasida milliy qadriyatlar va global ta’sirlar o’rtasidagi muvozanatni ta’minlash muhim ahamiyat kasb etmoqda. Mazkur maqolada milliy qadriyatlar va globallashuv tushunchalarining nazariy asoslari tahlil qilinib, ularning yoshlar tarbiyasiga ta’siri pedagogik nuqtai nazardan yoritilgan. Shuningdek, milliy o’zlikni saqlagan holda global kompetensiyalarni shakllantirishga qaratilgan konseptual yondashuv taklif etilgan.

Kalit so’zlar: milliy qadriyatlar, globallashuv, tarbiya, milliy o’zlik, global kompetensiyalar, ma’naviyat, yoshlar tarbiyasi, madaniy meros.

Kirish

XXI asr globallashuv jarayonlari jadal sur’atlar bilan kechayotgan davr sifatida tarixga kirmoqda. Zamonaviy axborot texnologiyalari, internet tarmoqlari va xalqaro kommunikatsiyalar tufayli turli xalqlar va madaniyatlar o’rtasidagi masofalar qisqarib bormoqda. Bugungi kunda dunyoning bir chekkasida sodir bo’lgan voqea boshqa mamlakatlarda ham qisqa vaqt ichida ma’lum bo’lmoqda. Globallashuv insoniyat taraqqiyoti uchun katta imkoniyatlar yaratmoqda. Ilmiy bilimlar almashinuvi, iqtisodiy hamkorlik, madaniy muloqot va ta’lim sohasidagi integratsiya shular jumlasidandir. Biroq mazkur jarayon milliy madaniyatlar, tillar va an’anaviy qadriyatlarga ta’sir ko’rsatmasdan qolmaydi.

Ayniqsa, yoshlar ongi va dunyoqarashiga global axborot muhiti kuchli ta’sir ko’rsatayotgan hozirgi sharoitda milliy qadriyatlarni saqlash va rivojlantirish dolzarb pedagogic muammoga aylanmoqda. Shu nuqtai nazardan milliy qadriyatlar va globallashuv munosabatlarini tarbiya sohasi misolida o’rganish muhim ahamiyat kasb etadi.

Milliy qadriyatlar tushunchasining mazmuni. Milliy qadriyatlar muayyan xalqning asrlar davomida shakllangan ma’naviy, axloqiy, madaniy va ijtimoiy tajribasini ifoda etuvchi qadriyatlar tizimidir. Ular millatning tarixi, urf-odatlar, an’analari, tili, dini va turmush tarzi bilan uzviy bog’liq hisoblanadi.

O’zbek xalqining milliy qadriyatlari quyidagi jihatlarida namoyon bo’ladi:

- kattalarga hurmat;
- kichiklarga izzat;

- mehmondo'stlik;
- bag'rikenglik;
- oila muqaddasligi;
- mahalla instituti;
- mehnatsevarlik;
- vatanparvarlik;
- ma'naviy poklik.

Ushbu qadriyatlar jamiyat barqarorligi va avlodlar vorisiyligini ta'minlovchi muhim omil hisoblanadi.

Milliy qadriyatlar insonning shaxsiy kamoloti va fuqarolik pozitsiyasini shakllantirishda muhim tarbiyaviy ahamiyatga ega.

Globallashuv: mohiyati va xususiyatlari. Globallashuv mamlakatlar va xalqlarning o'zaro bog'liqligi kuchayib borayotgan ko'p qirrali jarayondir. Bu jarayon iqtisodiy, siyosiy, madaniy va axborot sohalarida namoyon bo'ladi.

Globallashuvning asosiy xususiyatlari quyidagilardan iborat:

- axborot almashinuvining tezlashishi;
- madaniyatlararo muloqotning kengayishi;
- xalqaro ta'lim imkoniyatlarining ortishi;
- mehnat bozorining integratsiyalashuvi;
- global muammolarning umumiy ahamiyat kasb etishi.

Zamonaviy yoshlar global axborot muhiti ta'sirida shakllanmoqda. Ular xorijiy madaniyatlar, turmush tarzi va g'oyalar bilan doimiy ravishda tanishib bormoqdalar. Bu holat bir tomondan dunyoqarashning kengayishiga xizmat qilsa, ikkinchi tomondan milliy o'zlikning zaiflashuvi xavfini ham yuzaga keltirishi mumkin.

Globallashuvning yoshlar tarbiyasiga ta'siri. Globallashuvning tarbiya sohasiga ta'sirini ijobiy va salbiy jihatlariga ajratish mumkin.

Ijobiy ta'sirlar:

-globallashuv yoshlarning bilim olish imkoniyatlarini kengaytiradi. Internet orqali dunyoning nufuzli ta'lim resurslaridan foydalanish mumkin.

-yoshlarda chet tillarini o'rganish, xalqaro hamkorlik va madaniyatlararo muloqot ko'nikmalari rivojlanadi.

-inson huquqlari, ekologik mas'uliyat va fuqarolik faolligi kabi umuminsoniy qadriyatlarning ahamiyati ortadi.

Salbiy ta'sirlar. Shu bilan birga, globallashuv ayrim salbiy oqibatlarni ham keltirib chiqarishi mumkin.

Xususan:

- milliy qadriyatlarga nisbatan befarqlik;
- madaniy taqlidchilik;
- iste'molchilik kayfiyatining kuchayishi;
- oilaviy munosabatlarning zaiflashishi;
- ma'naviy qadriyatlardan uzoqlashish.

Bu holatlar tarbiya tizimi oldiga yangi vazifalarni qo'yadi.

Milliy qadriyatlar va global kompetensiyalar o'rtasidagi uyg'unlik Ayrim hollarda milliy qadriyatlar va globallashuv bir-biriga zid tushunchalar sifatida talqin qilinadi. Aslida esa ularni o'zaro uyg'unlashtirish mumkin. Zamonaviy ta'limning vazifasi yoshlarda milliy o'zlikni saqlagan holda global dunyoda muvaffaqiyatli faoliyat ko'rsatish qobiliyatini shakllantirishdan iborat.

Buning uchun quyidagi kompetensiyalar muhim ahamiyatga ega:

- tanqidiy fikrlash;
- mediasavodxonlik;
- madaniyatlararo muloqot;
- ijtimoiy mas'uliyat;
- milliy va global identifikatsiya muvozanati.

Mazkur yondashuv yoshlarga ham o'z milliy ildizlariga sodiq qolish, ham zamonaviy dunyo talablariga moslashish imkonini beradi.

Tarbiya fanining milliy qadriyatlarni saqlashdagi o'rni. Tarbiya fani milliy qadriyatlarni avloddan avlodga yetkazishning muhim vositasi hisoblanadi. U orqali yoshlarda milliy g'urur, vatanparvarlik va ma'naviy mas'uliyat shakllantiriladi.

Tarbiya darslarida quyidagi yo'nalishlarga alohida e'tibor qaratish maqsadga muvofiq:

- milliy tarix va madaniy merosni o'rganish;
- xalq og'zaki ijodi namunalaridan foydalanish;
- milliy urf-odat va an'analarning tarbiyaviy ahamiyatini tushuntirish;
- global axborot muhitini tanqidiy baholash ko'nikmalarini shakllantirish;
- milliy va umuminsoniy qadriyatlar uyg'unligini anglatish.

Bu yo'nalishlar yoshlarning ma'naviy immunitetini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Milliy qadriyatlar va globallashuvning integrativ modeli. Tahlillar asosida "Milliy o'zlik – Global kompetensiyalar – Faol fuqarolik" modeli taklif etiladi.

Ushbu modelga ko'ra:

- milliy qadriyatlar shaxsning ma'naviy asosini;
- global kompetensiyalar zamonaviy hayot ko'nikmalarini;
- faol fuqarolik esa ularning amaliy ifodasini tashkil etadi.

Mazkur yondashuv milliylik va zamonaviylik o'rtasidagi muvozanatni ta'minlashga xizmat qiladi.

Xulosa

Globallashuv insoniyat taraqqiyotining obyektiv va qaytarilmas jarayoni hisoblanadi. U ta'lim va tarbiya sohasida yangi imkoniyatlar bilan bir qatorda muayyan muammolarni ham keltirib chiqarmoqda. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, milliy qadriyatlar yoshlarning ma'naviy barqarorligi va milliy o'zligini saqlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Shu bilan birga, zamonaviy jamiyat sharoitida global kompetensiyalarni shakllantirish ham zarur hisoblanadi. Shu sababli tarbiya jarayoni milliy qadriyatlarni asrash va global dunyo talablariga moslashish o'rtasidagi muvozanatni ta'minlashi lozim. Bu esa milliy taraqqiyot va barqaror ijtimoiy rivojlanishning muhim sharti hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YHATI:

1. Abdulla Avloniy. Turkiy guliston yoxud axloq. – Toshkent: O'qituvchi, 1992.
2. Shavkat Mirziyoyev. Yangi O'zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O'zbekiston, 2021.
3. Shavkat Mirziyoyev. Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. – Toshkent: O'zbekiston, 2017.
4. O'zbekiston Respublikasi Ta'lim to'g'risidagi Qonuni. – Toshkent, 2020.
5. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi. Uzluksiz ma'naviy tarbiya konsepsiyasi. – Toshkent, 2019.
6. Otanazar Musurmonova. Ma'naviy qadriyatlar va yoshlar tarbiyasi. – Toshkent: Fan, 2010.
7. Otanazar Musurmonova. Oila ma'naviyati – milliy tarbiya asosi. – Toshkent: O'qituvchi, 2012.
8. Mavluda Inomova. Pedagogika nazariyasi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2013.
9. Mavluda Inomova. Tarbiya nazariyasi va metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2014.
10. Ravshan Ishmuhamedov. Tarbiyaviy texnologiyalar. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2016.
11. Qozoqboy Yo'ldoshev. Milliy tarbiya asoslari. – Toshkent: Sharq, 2015.
12. Egamberdi Ochilov. Globallashuv va ma'naviyat. – Toshkent: Ma'naviyat, 2018.